

MOURIDS PODEBUSK

En herremands krænkelser af retssikkerheden og rettergangen mod ham.

Av *Hans H. Fussing*.

En gren av den rygiske fyrsteslægt Putbus kom under Valdemar Atterdag til Danmark, hvor familien blev helt akklimatiseret og giftede sig ind i den danske højadel, og en række av dens medlemmer kom til at spille en betydelig rolle. Av den snes mænd av slægten, der nåede at blive fuldvoxnede i tiden op til 1660, sad ikke mindre end syv i rigsrådet, og ligeledes syv førte riddertitlen. I det syttende århundrede havde slægten kun få medlemmer; fra 1617 til enevældens indførelse var der kun to voxne mænd, og de var begge to meget uheldige personer¹). De giftede sig begge med tyske adelsdamer, og to generationer senere vendte slægten tilbage til Tyskland, hvor den arvede større besiddelser, selv om den endnu i et halvthundrede år bevarede sine godser i Danmark. Ligesom slægten helt gled ind i den danske adels række, således daniseredes navnet. Det staves meget forskellig, fx. Pudebus, Podebus, Pudebusch, Podebusch eller Podebusk, og da den sidste form er den hyppigst brugte i den historiske litteratur, vil den blive anvendt her.

Flere av slægtens medlemmer var præget av hensynsløshed og brutalitet, især var *Mourids Podebusk* til Kørup og Krapperup²), død 1593, usædvanlig stridbar og hemningsløs overfor bønder og borgere, og hans søn *Claus*, død 1616, der besad i det mindste fem hovedgårde, var meget omhyggelig for at få så meget som muligt ud av sine bønder, så omhyggelig, at det i al fald een gang udartede til hensynsløs udpresning av nogle fynske bønder³). Hans to sønner Henrik og Mourids trådte værdigt i faderens og farfaderens fodspor. Fra *Henrik Podebusks* gård Kørup foreligger en lang række retssager, der viser ham som en såre nidkær godsejer, der søgte at øge både landgilden og hoveriet og forlangte, at bønderne skulle medbringe foder til deres heste under hoverarbejdet og give tærskpenge, hvad bønderne hævdede var et nyt påfund. Selv om han nok i visse av disse sager havde i al fald formelt ret, kørte han sine bønder så hårdt, at de åbenbart svarede med en passiv modstand, som dog ikke lykkedes, og i al fald i een sag i 1657 erklærede rettertinget, at han havde optrådt ubilligt overfor en av sine bønder, som opnåede en lempeligere dom ved sin appel til den højeste domstol.

¹) Om slægten se Danmarks Adels Aarbog 1908.

²) Dansk biografisk Leksikon.

³) Fussing: Herremand og fæstebonde. 1942. Se registret.

Som eksempel på hans voldsomme krav til bønderne kan også nævnes, at han i 1623 krævede, at en bonde som et »løb«, d. v. s. at bringe bud for en herremand, skulle bringe et brev fra Kørup i Nordfyn til hans broder Mourids på Krapperup i Skåne, mere end 200 km borte. Iøvrigt var Henrik Podebusk også på anden måde utiltalende. Da hans hustru *Marie v. Einsideln* i 1643 ville have ham med til alters, av slog han at følges med hende med den motivering, at han for nylig ved sin datter *Ursula Sofies* bryllup havde fået så megen lutendrank og vin »von allen Kanten«, at han nu ikke behøvede mere vin at drikke. Smagfuldt var dette udtryk om nadveren ikke, og han lå da også i stadig strid med sin sognepræst hr. *Gøde Hansen*, der flere steder i sin kirkebog udtrykte sin forargelse over hans færd, skønt han desuagtet engang havde herremanden til fadder til et av sine børn⁴⁾.

Selv om der ikke er grund til at antage, at Henrik Podebusk var lige så grov i sin optræden overfor andre mennesker som broderen, findes der dog et eksempel på, at også han på dette punkt fulgte familietraditionen. En borger i Odense, *Poul Hansen*, fremkom d. 20. august 1638 på Odense byting med en klage. Medens han havde været bortrejst, var Henrik Podebusk og nogle av hans folk natten mellem d. 15. og 16. august trængt ind i hans hus med stor tumult, og der havde de overfaldet og forskrækket hans frugtsommelige kone. De havde givet hans tjenestefolk ørefigener og brugt en grov mund mod dem, og Henrik Podebusk havde jaget efter dem med en blottet kårde, og da han gik, slog han de fleste ruder i huset ud. Et morgenen efter overfaldet avholdt syn fastslog, at der til gaden var knust ti ruder »og stængerne derudi bugtet og kroget slagen«, og endelig var et vindue til forstuen sønderslået. Byfogeden rejste sag mod voldsmanden på byens og kongens vegne, men tingbogen indeholder ikke mere om det, så man må antage, at Henrik Podebusk har ordnet sagen i mindelighed både med den overfaldne og med byfogeden⁵⁾. Iøvrigt havde han også anden forbindelse med Odenses borgere, for i 1640 krævede han Hans Wilhelms for 166½ rdl. 16 sk., som han havde lånt d. 14. marts med løfte om tilbagebetaling til Mikkelsdag, men da pengene ikke var kommet, fik Henrik Podebusk d. 21. december dom over skyldneren^{6a)}. Medens man i denne periode hyppigst finder herremænd som debitorer, har man dog også, som her, en hel del eksempler på, at købmænd har drevet deres forretning ved hjælp av kapital, som var lånt hos adelsmænd.

Henrik Podebusk ejede en gård i Odense, — grundtaxten 1683 nr. 569, nuværende Albanitorv nr. 4—5 — som han i 1637 havde købt av Ulrik

⁴⁾ ibd. — Festskrift til Knud Fabricius s. 168. — Herredagsdombog nr. 41. 1639 f. 283 ff., 397 ff.

⁵⁾ Odense bys tingbog. 1638 ²⁰/₈ f. 38. — Synet findes ibd. f. 41.

^{6a)} Odense byfogeds conceptbog 1640—41 f. 42 b. — I 1632 sagsøgte Henrik Podebusk Peder Bøssemager til levering av en hos ham bestilt hagelform. ibd. 1632 ⁶/₈, ¹³/₈.

Christian Gyldenløve^{6b)}), og han havde flere andre processer mod Odenseborgere. I 1639 sagsøgte han en købmand, der havde modtaget noget korn som betaling fra en av Henrik Podebusks bønder, der efter sin herremands opfattelse i stedet burde have ydet det til ham som landgilde. Købmanden tilbød at betale kornets værdi og blev frifundet, men Henrik Podebusk begyndte en ny proces mod ham, og dennes resultat kendes ikke, så sagen er formentlig blevet forliget^{6c)}. Samme år krævede han ved rettens hjælp Niels Billedsnider for een rigsdaler, der var blevet betalt til billedskæreren for noget arbejde, der ikke var blevet udført, men heller ikke denne sag er der gået dom i^{6d)}. Endelig tiltalte han en mand, der uden tilladelse havde taget en hjulbør i Henrik Podebusks gård, og herpå var der vidner, men da manden tilbød at skaffe hjulbøren tilveje igen og betale sagens omkostninger, gik der lige så lidt dom i denne sag^{6e)}. Det drejer sig i alle tilfælde kun om de rene småtterier og viser blot, hvor rethaverisk og proceslysten Henrik Podebusk var.

Broderen *Mourids Podebusks* forhold som godsejer kender man næsten ikke noget til, men hans hæmningsløse råhed får man et levende billede av gennem de nedennævnte retssager. De viser ikke blot noget om ham og om den rædsel, der stod i hans spor, men man ser også, hvordan kongen og rådet reagerede overfor ham, da hans handlingers karakter kom dem for øre.

Med sikkerhed kan hans alder ved tidspunktet for de her omtalte begivenheder ikke fastslås, men formentlig har han været nogle og tyve år. Hans forældre *Claus Podebusk* og *Sofie Nielsdatter Ulfstand* blev gift d. 30. august 1590, men Mourids kan ikke, som anført i Danmarks Adels Aarbog, have været den ældste, for i juli 1624 var han endnu ikke fyldt 25 år⁷⁾, medens han syntes at have været fuldmyndig i januar 1627, og han skulle således være blevet født indenfor tiden 1598—1602. Da hans broder Henrik var født i 1598 og hans søster *Anna* fødtes d. 15. maj 1601, er det sandsynligt, at han er født sidst i 1599 eller i begyndelsen av 1600.

Da hans fader døde d. 26. august 1616, var han i udlandet, hvor han opholdt sig til 1621. Til at varetage hans interesser på skiftet beskikkes først d. 27. maj 1617 *Knud Axelsen Gyldenstjerne*, derpå d. 30. oktober samme år *Christoffer Ulfeldt* og endelig d. 17. december 1617 *Christoffer Urne* sammen med *Christoffer Ulfeldt*⁸⁾. Det blev Christoffer Urne, der måtte udføre det åbenbart besværlige hverv, men da han havde avsluttet værgemålet og udleveret arven til Mourids Podebusk, kunne han ikke få kvittering fra ham derfor, så kongen måtte d. 23. oktober

^{6b)} Fynske Minder. 1954, s. 48.

^{6c)} Odense bys tgb. 1636 ¹²/₈ f. 157 b, ⁹/₉ f. 182 og 1640 ⁸/₄ f. 267 b.

^{6d)} ibd. 1639 ²⁸/₁₀ og følgende tingdage f. 192, 194 b, 197 b og 199 b.

^{6e)} ibd. 1639 ⁴/₁₁ f. 194 b, 198 og ¹⁸/₁₁ f. 201 b.

⁷⁾ Kane. brevb. ²¹/₇ 1624.

⁸⁾ ibd. n. d.

1623 beordre myndlingen til at give kvittering for det upåklageligt udførte hverv⁹⁾).

Formentlig i forbindelse med arvedelingen ønskede han og hans broder Henrik at mageskifte noget gods i 1621, men da ingen av dem havde nået den alder, hvori de selv kunne avslutte en sådan godshandel, beordrede kongen d. 27. april 1621 fire voxne adelsmænd til at avslutte mageskiftet for dem¹⁰⁾. Da der ved denne lejlighed intet siges om, at Mourids Podebusk opholdt sig i udlandet, må han formentlig være vendt hjem tidligt på året 1621, og han slog sig da ned på sin gård Krapperup i Luggude herred i Skåne lige nord for Helsingborg. Iøvrigt ejede han Skedal i Halland og en part i Kørup, men hans broder Henrik, der desuden besad Karsholm i Villands herred i Skåne, blev senest 1623 ene-ejer av Kørup.

I årene efter sin hjemkomst turede Mourids Podebusk rundt i Skåne, og i 1623 kom han til at slå en karl ihjel på sin egen gård, »desværre«, som det hedder med tidens faste udtryk ved omtalen av et drab. Dette kom kongen for øre, og han beordrede da d. 29. august *Otte Marsvin* til at undersøge, hvordan det forholdt sig med drabet, og til at forhøre vidnerne, især de uvildige, og erklære sig om sagen til kongen¹¹⁾. Da det viste sig, at drabet ikke, som kongen havde formodet, var blevet begået i Otte Marsvins len Christiansstad, blev ordren d. 3. oktober overført til hr. *Anders Bille*, fordi drabet var foregået på hans len Helsingborg¹²⁾, og han fremskaffede da også nogle tingsvidner om sagen, og de blev indsendt til kancelliet¹³⁾.

Allerede inden den kongelige aktion havde dog drabsmanden sørget for at få udstedt vidnesbyrd om begivenheden. Sammenstødet fandt sted d. 6. juli 1623 ved porten på Krapperup, men den hårdt sårede staldmester *Jens Nielsen* døde ikke strax, og man hentede derfor præsten i Brøndby hr. *Hans Pedersen* til at trøste den døende. Herom avgav præsten d. 10. juli en skriftlig erklæring¹⁴⁾, der gik ud på, at dagen efter, at Jens Nielsen var blevet såret, kom præsten for at trøste ham og efter hans begæring give ham alterens sakramente, og da sagde den døende i præstens og andre godtfolks nærværelse, at Mourids Podebusk »war ingen lunde schyldigh udi min død, som ieg døer aff denn schade, som jeg haffver faaet for handen med hannem«¹⁵⁾, men den var han selv skyld i, for han »forløb« sig, d. v. s. løb ind på Mourids Podebusk, idet han satte sig op imod ham. Havde han adlydt herremanden og var gået i sin seng, »daa

⁹⁾ do.

¹⁰⁾ do.

¹¹⁾ do.

¹²⁾ do.

¹³⁾ Danske kancelli. Indk. br. 1623 ⁹/₈, Bilag 1—4.

¹⁴⁾ Dok. og akt. vedk. div. retssager 1624 ⁹/₇, Bilag 8.

¹⁵⁾ Her som i det følgende vil citater fra originaler blive gengivet bogstavret, medens dokumenter, der kun findes indført i herredagsdombogen, blot bliver citeret ordret.

haffuede baade hand och ieg werit denne ulyck forbij«. Han takkede Mourids Podebusk for »all ehre och gott«, som han havde vist ham, medens han var i hans tjeneste.

Den døende skyldte således kun sig selv for drabet, og der var derfor intet grundlag for, at den dræbtes slægt kunne rejse anklage mod Mourids Podebusk, men selve handlingsforløbet var Jens Nielsen naturligt nok ikke kommet ind på i sin bekendelse til præsten. Dette fremgår imidlertid af en vidneafhøring, som Mourids Podebusk lod sin moders ridefoged på Barsebæk *Peder Busk* afholde i Krapperup borgstue d. 14. juli¹⁶⁾. Her mødte den tidligere staldmester på Krapperup *Laurids Bentsen*, to stalddrenge *Niels Hansen* og *Mourids Jensen*, der stadig var i tjeneste på gården, ligesom kældersvenden *Hans Christensen*. Desuden vidnede *Hans Jacobsen*, der boede i Mølleleje, og *Claus Jacobsen Bruger*. Der er i vidnesbyrdet ikke tale om nogen detaljeret vidneafhøring af hver enkelt, men dokumentet fremtræder som et samlet referat af deres enige udtalelser. De vidnede, at Jens Nielsen havde brugt nogle utilbørlige ord overfor sin herre, og da Mourids Podebusk bad ham tie stille, svarede han, at det ville han ikke »udi nogen maade«, fordi han tjente ham for karl. Derpå gik Mourids Podebusk fra ham ind i sit sengekammer, fordi han ikke ville have noget klammeri med ham, tog sin trøje af og ville gå i seng. Nu begyndte Jens Nielsen at skændes med sin kammerat *Holger Pedersen Skytte*, og Mourids Podebusk sendte bud ud til dem, at de ikke skulle holde klammeri om aftenen, men hvis de ville hinanden noget, skulle de tøve til om morgenen. Det hjalp nu ikke, og så gik Mourids Podebusk selv ned til dem og bad dem være tilfreds til i morgen, og det hjalp på *Holger Skytte*, men ikke på Jens Staldmester, til hvem han sagde: »Gack till din sennig till ij morgen och ver til fredtz eller dersom du det icke gjør, saa schall jeg lade digh sette henn paa et andet sted«. Hertil svarede Jens Nielsen: »Maa jeg icke slaes med *Hollger Persen* i aften, saa vill ieg endlig slaes med eder sielff, fordi der schall enndelig enn haffue hugh aff os i afften, och lader see, att ij bruger eders beste, jeg schall gjøre mit beste, det schall I vell faa att wiide, att jeg thienner eder for en karll«, og så slog han så hastelig ind på Mourids Podebusk, at denne måtte vige tilbage og bad, at han skulle betænke sig, hvad han gjorde, og vare sig selv. »Det er alt betenckt«, svarede Jens Nielsen. »Gjører ij ickonn eders beste, ieg schall vell gjøre mit beste«. Så søgte han så hastig ind på Mourids Podebusk og hug efter ham, at han løb sig ind på junkerens væрге og fik udi sådan hast sin skade.

Vidnerne tilbød at vedstå deres udtalelser på herreds- og landsting. *Hans Jacobsen* og *Mourids Jensen* underskrev med navn, og en satte sit bomærke, medens de øvrige brugte deres signeter, og endelig underskrev sognepæsten hr. *Hans Pedersen* til vitterlighed.

¹⁶⁾ Danske kancelli. Indk. br. 1623 ^{8/8}, Bilag 1.

Efter dette var Mourids Podebusk jo uskyldig i drabet, men det hele virker ikke rigtig betryggende, for mindst de tre vidner var afhængige av Mourids Podebusk, og det ser ejendommeligt ud, at Holger Pedersen ikke er blevet avhørt, ligesom man ikke får noget ordentligt at vide om — og av — den, der bragte bud fra Mourids Podebusk til de to slagsbrødre.

Dette borgestuevidne og præstens erklæring blev — formentlig av Mourids Podebusk selv — sendt til *Gert Rantzau*, statholderen i hertugdømmerne, der havde stor indflydelse hos kongen, og han videresendte d. 8. august 1623 dokumenterne til øverste sekretær i kancelliet *Niels Friis* til Krastrup med en følgeskrivelse, hvori han påpegede, at Mourids Podebusk havde været »hochnotdringlich« forårsaget til drabet, og han bad Niels Friis støtte Mourids Podebusks sag overfor kongen og bede *Jacob Ulfeldt* og *Eske Brok* om ligeledes at hjælpe Mourids Podebusk¹⁷⁾.

Herav må man slutte, at sagen har vakt en sådan opsigt, at man kunne vente en kongelig indgriben, men hverken de fremsendte vidnesbyrd eller Gert Rantzaus forbøn har dog kunnet forhindre, at kongen som ovenfor nævnt d. 3. oktober skrev til hr. Anders Bille om at undersøge sagen nærmere. I et brev av d. 31. oktober meddelte Anders Bille da også sekretæren *Jørgen Seefeld*, at han havde stævnet dem, der havde været til stede ved drabet, og han fremsendte deres vidnesbyrd; men hvis kongen eller kansleren havde ventet ad denne vej at få nye oplysninger om sagen, der må have forekommet dem noget muggen, blev de skuffede¹⁸⁾.

På Luggude herredsting mødte den førnævnte forhenværende staldmester Laurids Bentsen og vidnede helt i overensstemmelse med sin tidligere afgivne forklaring, og det samme gjorde de andre, der havde været til stede ved drabet og havde vidnet på Krapperup¹⁹⁾. Yderligere fremkom der fra *Hercules Hansen* i Nilager²⁰⁾ på Mourids Podebusks vegne et brev udstedt av den avdødes broder *Thomas Nielsen* i Filshave i Salling på egne og medarvingers vegne om, at de var venligt og vel forligt med Mourids Podebusk om drabet og intet havde at klage over, men storligen betakkede for Jens Nielsens efterladte klæder og gods, som de »til redelighed« havde bekommet. Brevet var til vitterlighed underskrevet av to borgere i Helsingborg, så Mourids Podebusk har formentlig ladet den avdødes broder hente helt fra det fjærne Jylland for at sikre sig mod, at slægten rejste sag mod ham for drabet.

Herefter lod kongen sagen falde, foreløbig, og at han har accepteret Mourids Podebusks forklaring om sin uskyld synes også at fremgå derav,

¹⁷⁾ ibd. Bilag 3.

¹⁸⁾ ibd. Bilag 4.

¹⁹⁾ ibd. Bilag 2. — Dok. og akt. vedk. div. retssager 1624 9/7. Bilag 1.

²⁰⁾ Han var endnu i 1628 i tjeneste hos Mourids Podebusk og havde en strid med dennes svoger Henrik Gyldenstjerne. — Danske Magazin 4. R. IV s. 76. — Senere var han i hans søster fru Vibekes tjeneste. Se ndf. s. 23.

at Mourids Podebusk var mellem de 68 adelsmænd, der d. 14. april 1624 fik besked på at møde i København i sørgeklæder for at rejse til Bützow, hvor de skulle hente kongens broder hertug Ulriks lig hjem til Danmark²¹). Allerede da havde Mourids Podebusk imidlertid begået den ene av de nye voldshandlinger, der førte til hans domfældelse, og da den sag kom for, blev drabssagen taget frem igen, uden at dette dog førte til noget.

Kongen stævnedes d. 13. maj 1624 Mourids Podebusk til at møde på herredagen i København d. 21. juni, hvor han ville tiltale ham for drabet²²). Stævningen blev læst d. 20., 24. og 27. maj på hans broders gård Karsholm, hvor han formodentlig har opholdt sig. Det var nok blevet ham for hedt hjemme på Krapperup. Lensmanden på Christiansstad Otte Marsvin, der havde ladet stævningen forkynde, havde også fået et kongebrev av d. 12. maj om²³), at han skulle forhøre vidner om drabs-sagen, men han havde meddelt kancelliet, at da drabet ikke var foregået på hans len, men på Helsingborg, kunne han ikke fremskaffe noget materiale derom. Senere²⁴), sagde han, fik han stævningen til forkyndelse og besked om at undersøge, hvad Mourids Podebusk ellers havde begået av uskikkeligheder på hans len. Iøvrigt fik Otte Marsvin og *Gabriel Kruse* på Landskrone len d. 23. maj kongebreve om at undersøge, om det var rigtigt, at en skytte i Mourids Podebusks tjeneste på deres len havde villet voldtage en trolovet kvinde og havde gjort en karls trolovede fæstemø overlast og despekt. Resultatet kendes ikke men, anklagen lyder ikke usandsynlig, hvis karlen har været en av Mourids Podebusks kumpaner og har fulgt i sin herres spor i det stykke²⁵).

På dette svarede Otte Marsvin i et brev av d. 29. maj til hans søstersøn *Axel Arenfeldt* til Lysholt, der da var rentemester, at Mourids Podebusk havde overfaldet en enke i Væ og havde hugget i hendes dør og slået hendes ruder ud, men hun havde ikke klaget. På en jagt skulle han uforvarende have skudt en av sine egne bønder i låret, men herom forelå der heller ingen klage. Yderligere var han med pistoler i hænderne gået ind til en kaptejn i hans hus og havde ledt efter ham og slået nogle ruder ud, og endelig havde han været i slagsmål med nogle bønder på vejene, men havde stillet dem tilfreds, så ingen ville klage over ham. Otte Marsvin havde desuagtet givet varsel for vidnesbyrd, men han havde ingen vegne kunnet komme dermed²⁶). Der kan efter dette næppe være tvivl om, at Mourids Podebusk havde været noget voldsom i sin optræden, og selv om han blot har været uheldig på jagten og har ordnet sig i mindelighed med de overfaldne bønder, virker det yderst pinligt, at

²¹) Kanc. brevb. n. d.

²²) Dok. og akt. vedk. div. retssager. 1624 9/7. Bilag 6.

²³) Kanc. brevb. 1624 12/5.

²⁴) Dette er en misforståelse, for begge dele står i det nævnte kongebrev.

²⁵) Kanc. brevb. n. d.

²⁶) Dok. og akt. vedk. div. retssager. 1624 9/7. Bilag 7.

end ikke lensmandens opfordring har kunnet formå nogen av de skadelidte bønder og borgere til at klage. De har frygtet Mourids Podebusk mere, end de har stølet på lensmandens beskyttelse, og har foretrukket at slikke deres sår i stilhed.

Den samme frygt eller om man vil mangel på tillid til øvrighedens evne til at beskytte fredelige folk mod vold fra en herremand møder man i en sag fra Landskrone. Mourids Podebusk har åbenbart ment, at når han havde klaret frisag med hensyn til drabet, behøvede han ikke at lægge hånd på sin trang til voldsomme adspredelser. Først da der i sommeren 1624 av kongen rejstes sag mod ham i anledning av hans nedenævnte overfald på en bondepige, kom også sagen fra Landskrone frem for dagens lys, og lensmanden Gabriel Kruse tiltalte ham for rettertinget. Ved den lejlighed fremlagdes en beretning fra en overfalden præst, kapellanen hr. *Christen Christensen*. Præsten skrev, at da han havde fået øvrighedens befaling til at udtale sig om Mourids Podebusks overvold, ville han kort berette, så vidt han kunne mindes, »thi jeg har den sag længe siden slået av tankerne og givet min sag i Guds og øvrighedens hånd«, og derfor havde han hverken klaget til gejstlig eller verdslig øvrighed, men havde »annammet det som et kors av herren, uden hvis vilje og tilladelse mig intet kan vederfares«. Det lød jo meget fromt og kristeligt, men er nok snarere et udtryk for hans frygt for, hvad Mourids Podebusk ellers kunne finde på overfor ham.

Hr. Christens beretning gik ud på, at han havde lejet noget skov av Axel Ulfstand til Dvege og havde bedst sine sognemænd hver hjælpe sig med at age et læs hjem fra skoven, så mange bønder som var ledige og kvit for husbondægter og andre bestillinger. Nogle av dem hjalp ham, og da de d. 9. januar 1624 havde avlæst brændet, bad han dem komme ind og få mad, for de fik ikke nogen betaling, og »jeg ville bytte med dem av hvis Guds velsignelse, Gud havde givet, og huset formåede«. De satte sig så til bords, og lidt efter kom Mourids Podebusk og kaptejn *Otto*, og præsten bad dem sidde ned, idet han takkede dem, fordi de ville søge hans og bøndernes lag. De nyankomne satte sig, men lidt efter stod kaptejnen op og slog en dreng under øret, strax derefter en anden, som sad ved siden av, og kaptejnen sagde, det skulle så være. Mourids Podebusk føjede hertil, at det var ikke en skam at gå så bænken rundt, men bønderne »røg« strax ud av døren, det snarest de kunne, medens Mourids Podebusk og kaptejnen og endnu en, der var med dem, blev der lidt endnu, hvorpå de fulgtes ad bort uden at gøre nogen anden skade.

Præsten gik ud i gården, hvor bønderne var blevet enige om at gøre modstand, hvis Mourids Podebusk søgte efter dem, men præsten bad dem betænke, hvad de gjorde, »de havde ikke deres jævnlige at handle med«, og han fik dem til bords igen, hvor de fik mad og drikke til nødtørft. Da lysene var blevet tændt, kom Mourids Podebusk og kaptejnen

igen og havde to trompetere med sig, der begyndte at blæse op. Mourids Podebusk tog til sit væрге, bønderne søgte ud, nogle ad een dør, nogle ad en anden, og nogle kom ned i kælderen. Kanderne, som der var øl i, blev hugget i stykker, øl og mad spildt og dugen med tallerknerne kastet på gulvet. Hr. Christen gik ud i gården til bønderne, da han frygtede, de skulle tage til væрге og gøre modstand, og han rådede dem derfra, da han såre nødigt ville have, at der skulle ske en ulykke i hans hus, hvis han nogenlunde kunne avvende det. Inde i stuen var der tilbage en bonde, der søgte efter sin øxe, som han gerne ville have med sig, og han overfaldt de ubudne gæster og huggede ham ilde. Da hr. Christen kom ind i storstuen, så han, at det var præstebonden *Peder Mogensen* fra Ørrie²⁷⁾, og præsten mente, at han med gode ord kunne overtale Mourids Podebusk til ikke at »fare for meget ilde med ham«, og bad Mourids Podebusk ikke forhaste sig på nogle uforstandige bønder, for han burde være visere. Så tog Mourids Podebusk præsten i det venstre ærme, drejede ham omkring og sagde: »Du est den, jeg leder efter«, og så huggede han ham sådan i hovedet med sit væрге, at der gik et stykke av klingens, men præsten holdt sig tæt ind til Mourids Podebusk, for at han ikke skulle få for stort »drev« i slaget. Mourids Podebusk blev ved at slå ham hårdt i hovedet med »kryds og knop«, d. v. s. fæstet, så der gik et stykke av »mulkurven«²⁸⁾, men præsten fik dog et kraftigt slag på højre skulder, og det mente han ikke at skulle forvinde, og endelig kom han fra Mourids Podebusk og ind i kammeret og undslap.

I stuen blev meget slået itu, skamler og bænke kastet omkuld og sønderslået, og der blev hugget i stole og i en vugge, »dog barnet var ikke deri, desbedre«. Mourids Podebusk slog køkkendøren op, fordi han mente at finde nogen der, og kom så ud i gården, hvor bønderne havde »be- mandet« sig med høtve og slagterøxer med mere, men der skete, det præsten vidste, ikke anden skade, end at en høtyv blev hugget over. Mourids Podebusk truede med, at han en anden dag skulle have alle Landskrones præster kagstrøget, og at han skulle gøre sådan en allarm, før han drog bort, at det skulle spørges. Præsten og bønderne måtte nu holde sig i skjul, og hr. Christen turde ikke ligge i stuen, men lå i kammeret, medens en badskær kom til ham, indtil han fik at vide, at Mourids Podebusk var rejst væk. Da Mourids Podebusk og hans følgesvende var vel ude av huset, og da præsten havde fået lukket sin dør forsvarligt, kom Mourids Podebusk igen, og da han ikke kunne komme ind, stak han ind ad vinduerne med sin kårde og knuste ruderne, men da han mærkede, at der var jærnstænger i vinduerne, så han ikke kunne komme ind ad den vej, gik han endelig bort. Præsten mente, at bønderne kunne give

²⁷⁾ Ørje var annex til kapellaniet i Landskrone.

²⁸⁾ En bøjlekurv, der beskyttede hånden. Jeg takker museumsinspektør fru *Bruhn Hoffmeyer* for denne oplysning.

bedre besked, for han selv sad ikke til bænks, men gik og opvartede sine gæster, så han dels var ude, dels inde og kun kunne fortælle om, hvad der var sket med ham selv, og tilmed »er jeg en gammel bedaget mand, og hukommelsen slår mig fejl i mange måder«²⁹⁾.

Bønderne vidnede på Landskrone byting d. 7. juni 1624, men de forklarede meget lidt og intet reelt ud over hr. Christens fremstilling. Foruden den overfaldne Peder Mogensen vidnede syv andre bønder blot, at Mourids Podebusk uden deres skyld eller brøde havde overfaldet dem og kastet øl og mad, der blev båret frem til dem i hr. Christens hus, ned på jorden »og forspildt«. Denne forargelse over ødelæggelsen af det daglige brød kommer også stærkt frem i Gabriel Kruses tiltale for rettertinget, idet den blandt andet gik ud på, at Mourids Podebusk havde spildt og foragtet Guds velsignelse og vist foragt for Guds gaver. Måske har dette sin særlige baggrund i, at der i 1623 havde været dyrtid på grund af et dårligt høstår, men mest beroer det nok på en dyb ærbødighed for markens grøde. Gabriel Kruses procedure indeholder iøvrigt den faktiske oplysning, at den overfaldne præstebonde i langsommelig tid lå under badskærs hånd. Gabriel Kruse stillede retten to direkte spørgsmål: om Mourids Podebusk ikke havde overfaldet præsten og bonden, og om han ikke burde give bonden erstatning. Endelig indstillede han spørgsmålet om straf for hr. Christens overlast og for foragten for Guds gaver til kongens og rådets betænkende. Avgørelsen af disse ting blev imidlertid truffet i sammenhæng med den anden og endnu alvorligere sag, så den skal der først gøres rede for³⁰⁾.

Rygter om Mourids Podebusks vilde færd nåede efterhånden frem til regeringskredsen, og allerede inden han var avrejst til hertug Ulriks begravelse, fik Anders Bille d. 12. maj 1624 kongebrev³¹⁾ om at foretage en grundig undersøgelse af hans optræden, både om det af kongen nyligt erfarede, at han skulle have forholdt sig meget utilbørligt med en kvinde i Helsingborg len, og om han muligt havde begået andre misgerninger. Efter undersøgelsen skulle Anders Bille skaffe dokumentation og rejse tiltale mod ham på næste herredag. Samme dag fik Gabriel Kruse brev³²⁾ om at undersøge hans overfald på en præst i Landskrone og hans bortjagelse af en ægtemand fra hans hustru. Lensmanden fik tilsendt en stævning til herredagen, som han skulle forkynde for Mou-

²⁹⁾ Hr. Christen var født c. 1555 og var således ca. 70 år. Da sagen kom for rettertinget, var han død d. 28. april 1624, og det er vel ikke usandsynligt, at overfaldet har været medvirkende til hans død. Cavallin: Lunda Stifts herdaminne.

³⁰⁾ Herredagsdombog nr. 30. 1624 ⁹/₇. — Det fremgår af Landskrone lens regnskab for 1624—25, at omkostningerne ved at lade to karle stævne Mourids Podebusk på Krapperup og ved at lade provsten høre præstens vidnesbyrd var 3 ort til fortæring, medens stævninger og tingsvidner i Landskrone kostede 4 mk. Omkostningerne til rejsen til herredagen i København, hvor Gabriel Kruse dog samtidig havde en sag mod en utro ridefoged i Fers herred, var 6½ dlr.

³¹⁾ Kane. brev. n. d.

³²⁾ do.

rids Podebusk, hvis han mente, at de rejste beskyldninger var rigtige. Desværre foreligger der ingen oplysninger om Mourids Podebusks bortjagelse av nogen ægtemand, og da han ikke blev tiltalt på dette punkt, kan der jo være tale om et løst rygte. Endelig fik Otte Marsvin på Christiansstad len brev om et drab, som Mourids Podebusk skulle have begået på hans len, men det skyldes som nævnt en sammenblanding med drabet på Krapperup³³); sml. ovf. s. 4. Nu skulle der ryddes op i Mourids Podebusks brogede affærer, og det blev også artige ting, der kom frem, først den ovenfor skildrede affære i Landskrone og så det følgende voldtægtsforsøg, foruden de ligeledes nævnte småting på Christiansstad len.

Sandsynligvis skyldes det lensmanden på Helsingborg hr. Anders Bille til Rosendal, at der blev taget fat på Mourids Podebusk, for allerede i april havde han skrevet til kansleren Christian Friis om overfaldet på pigen og havde fået besked på at gå videre med sagen, og han havde derfor stævnet Mourids Podebusk til vidneafhøring i sagen på Luggude herredsting. I de sidste dag av april var han på Herrevad kloster, der hørte med til hans len, og da han kom hjem til Rosendal d. 30. april, fandt han følgende brev, der ikke findes i original, men kun i avskriften i herredagsdombogen.

»Min ganske venlig hilsen forsendt med Vorherre. Betakker jeg dig for bevist gode, igen at forskyldte jeg altid vil findes villig. Så giver jeg dig at vide, at eftersom jeg nu forgangen torsdag red fra Helsingborg, kom til et kvindfolk på vejen, hvilket jeg erfarer, at du ville, at hun imod sandhed og hendes ed skulle lyve på mig, at jeg havde ligget hos hende på vejen, hvilket hun ikke skal bevise, eller jeg nogen tid har gjort, men hun og selv for dig nu på søndag har benægtet, hvilket du ikke ville lade blive, at hun har sagt dig beskeden, mens nu igen hende med hårde ord og fængsel har truet, at hun imod al sandhed og ret skulle endelig bekende, at jeg havde ligget hos hende, som hun dog ikke kan gøre, uden at hun jo bliver av dig dertil truet til at sige løgn, mens hvad anden bespottelig ord, som du og dine gæster forgangen søndag og end i går på mig har haft, kan bestå, til jeg kan erfare, om så er. Beder dig derfor gerne, du lader mig være uspottet og foragtet, thi jeg ingenlunde havde forset mig, at du så imod dit løfte skulle været på mit værste. Dette at lade dig vide har jeg ikke kunnet ladt, men vil have dig Gud almægtigste befalet. Actum Kongsholt den 28. april 1624. Gør vel og skriv mig et ord tilbage, om så er eller ikke.

Mourids Podebusk. Egen hånd.«

³³) do.

Mourids Podebusk er åbenbart blevet hed om ørerne ved at erfare, at lensmanden havde taget sig av sagen, og han har prøvet at klare sig ved grove ord og insinuationer. Hvad han hentyder til med Anders Billes løfte, er ikke klart, men man kan vist antage, at han efter at drabssagen var faldet bort, har fået Anders Bille til at love ikke fremtidig at ville tro det værste om ham.

Seiv om brevets indlednings- og slutningsfraser har en formelt høflig form, er insinuationen om, at lensmanden havde truet pigen til at give en løgnagtig fremstilling, så grovkornet, at man forstår, at Anders Bille aldeles omgående røg i blækhuset og svarede følgende, der er bevaret i Anders Billes egenhændige afskrift; der mangler overskrift eller indledning, således som selve brevet sikkert har gjort det. Det lyder:

»Jeg kom udi aftis, der klokken vaar 9 først hied hiem fra Herrizvad klosster och fant en din schriffuelse her for mig, hvilken schriffuelse en dinne karle thucnde ganger skall haffue verrid her paa gorden (med), som mine folck mig beretter, och skall haffue begierrid suar derpaa, saa indeholder samme din schriffuelse att eftersom du udi thorsdagg forgangen, som vaar 22. april, skal haffue redett fra Helsenborrig och samme thid kommen thil ett quinfolek paa vejen, huilkett du skriffuer, att jeg udi mod sandhed och hindis ed skulle ville thiltvinge att hun skulle lyffue paa dig och sige att du haffde leied huos hinder, huilkett jeg icke dervid ville lade bliffue, att hun engang skal haffue sagt mig besken, mens att ieg nu udi gen hinder med horde ord och fengssell skall haffue thrued hinder thil, att hun udimod ald sandhed och rett skal endeligen bekiende, att du haffde lejed huos hinder, huilkett hun dog inted kand gjøre uden jo aff mig der thil bliffuen thrued thil att sige løgen, med megitt andett vittløfftig letferdige ord, som samme din schriffuelsse formelder, saa forhaabis ieg, att aldrig ingen oprichtig mand mig nogen thid med sandhed skall kunde paa sige, att ieg nogen thid aff nogitt menniske skall haffue begierred, enten med gode ord, penninge eller thrussel nogen thid nogett erlig menniske att paa lyffue eller udi mod sandhed nogitt paa nogitt menniske att bekiend, saa sandelig hielpe mig gud. Men efterdi du mig saa uthilbørligen paa min erre schrifflligen angriber skall ieg dig saaledis med retten och icke med løgen forfølge, saa att baade du och ditt lettferdige anhang, som du haffuer hos dig, skal det finde och forthiede (?), thil I en erlig mand saaledis uthilbørligen angriber. Der skall och aldrig ingen erlig mand sige mig efter, som du nu gjør, nogitt att haffue loffuid, som icke aff mig jo er bleffuen holdett oprichtig, men du skall vist bevise, och vill ieg herhuos och haffue dig paa hans maajestatis och rettens veine befaled, att du holder dine thiennere thilsthede, som med dig vaar, der samme quindfolck er paa hindis rette kjøbstedz vei er bleffuen angreben,

saa frampt du icke selff derfor vill sthande thilrett, thi ieg haabis gud skall obenbarre sandhed, icke alenne udi denne sag, men och udi flerer, saa att den skyl haffuer maa thilbørligen bliffue sthraffid och den uskyldige hielpis och bliffue fri. Saa haffuer du nu efter din egen begierring dette mitt korte svar paa din angiffuende. Datum Rosendal den 1. maij ao 1624.

Anders Bille, Egenn hand.«

Hele avskriften, også udskriften: »Mouriz Pudebus thil Krapperup thil hand« er egenhændig. Brevet er ikke altid helt klart i formen, men meningen er tydelig nok. Først refereres Mourids Podebusks brev, derpå avvises hans beskyldninger i kraftige og indignerede vendinger, og endelig henvises han til at gå rettens vej, som Anders Bille vil følge for at få sin ære rensset og sagen opklaret, medens slutningsbemærkningerne indeholder tyndt maskerede trusler om, hvad der herved vil avsløres, og dette røber en ikke ringe sikkerhed i opfattelsen av, hvad det var, Mourids Podebusk havde bedrevet³⁴⁾.

Helt så sikker i sin holdning var Anders Bille nu alligevel ikke. Samme dag, som han havde skrevet til Mourids Podebusk, tog han over til Helsingør, hvorfra han »med hast« skrev et egenhændigt brev til kansleren. Heri meddelte han, at han havde modtaget kanslerens svar på sit forrige brev, og fortalte, at da han den foregående dag kom hjem fra Herrevad, fandt han Mourids Podebusks ovennævnte skrivelse, som han hermed sendte til *Christian Friis* sammen med en kopi av sit svar derpå, og han bad kansleren returnere dem begge, »och derhous giffue mig de beste raad«. Han fortæller yderligere, at pigen allerede om lørdagen havde søgt ham på Rosendal. Han var da borte på Gunnerstorp hos *Jørgen Vind*, men om søndagen havde han hørt på pigens og hendes moders klage i overværelse av hr. *Anders Sinclair*, bispen dr. *Mads Jensen Medelfar*, to præster, jomfru *Sofie Galt* og en præstekone, »saa ieg med gudtz hielp nocksom skall doble om hans erre, men du aff hans skriffuelse nocksom kand erfarre, om hand enten pas paa erre eller liff, dog ieg forlader mig paa gud, dernest hans kongelig majsstat och dig med flerre gode mend, som skall styrke retten, thi ellers ville ieg hunder gange heller verre døde end leffue. . . . Vale cum uxore et liberis tuis.«³⁵⁾.

For Anders Bille var det værste åbenbart ikke, at Mourids Podebusk havde opført sig som en bølle, men at han selv var blevet krænket på æren. Hans spilleudtryk er ikke uden en vis malende kraft, men det virker noget ejendommeligt sammen med hans tillid til Gud — og kongen.

Brevet med bilagene kom imidlertid ikke strax av sted til kansleren, for i Helsingør fik Anders Bille at vide, at *Christian Friis* var rejst til

³⁴⁾ Dok. og akt. vedk. div. retssager 1624 9/7. Bilag 3.

³⁵⁾ ibd. Bilag 4.

sin gård Kragerup, og så sendte han det hele med et nyt brev fra Rosendal d. 6. maj, og heri gjorde han yderligere rede for sagens gang. Han havde stævnet Mourids Podebusk til at møde på herredstinget den næste onsdag d. 12. maj, men han havde fået at vide, »att hand vaar igaaer udi Helsenborrig och haffuer der drucked och svermed« og var taget videre over Helsingør til København. Pigen fastholdt sin bekendelse, og der var mange, som havde hørt hendes råb og set gerningen, »men icke thør vel sige derris sandhed for hannom, och er dett den sthørste aarsage thil hans reissen thil Helsenør och Helsingborrig, at hand kand forfare, hvem som vill vinde (o: vidne) paa hannom, at hand dennom enten med thrussel eller gode ord kand offuerthalle eller affkiøbe, thil med haffuer hand och ladett sinne ord sthaa inde udi kulden³⁶⁾, att dersom att hand derforre skulle lide nogitt, skulle hand sig saaledis forholde, att dett vell schulle spørgis. Ieg kand saa gud icke gaa sicker uden porten. Ieg maa alligevel sellff møde thil thinge, i hvor gud vill føre mig derfra, dog hans person alenne er intet, men hand haffuer en 8 lettferdige thienere«. Derfor bad han igen kansleren om råd om, hvis Mourids Podebusk møder på tinget »och med thrussell eller och med ubekvem lettferdige ord mig vil angribe eller och udførmer (o: udfordrer), om ieg icke paa en ret maa lade hannom anholdt, om ieg kand verre mectig der thil, naar vindesbyrerne er forhørte«, og han ville gerne have, at der var to adelsmænd med ham på tinget, som kunne høre og se, hvordan det gik til »och icke alenne en haab simpel bønder.«³⁷⁾.

Før der gøres rede for den stakkels piges og de øvrige vidners fremstilling av sagen, vil det være rimeligt at sige den smule, der kan oplyses om hende og hendes milieu. Hun hed *Kirsten Mogensdatter* og hendes fader var en selvejerbonde fra Laverød *Mogens Rasmussen*, der i al fald fra 1598 havde siddet på en stor gård på ca. 15 tdr. hk. og i 1617 betalte 2 dlr. i skat og holdt to tjenestekarle, i 1621 dog kun een. Han er formentlig den Mogens Rasmussen, der i 1598 bødede 2 dlr. for uret, han gjorde Bent Pedersen i Laverød. Endnu i 1633 sad han på gården, men han er vistnok død i dette år, i al fald sad der en ny bonde Anders Svendsen på gården i 1636. I en årrække var han fritaget for at yde skat og landgilde, fordi han var »lensmand«, det vil sige en slags sognefoged, der blandt andet havde med skatteopkrævningen at gøre, så hans sociale position var god. Om hans hustru vides kun navnet »Zicille« Nielsdatter, og at hun fulgte med datteren til Rosendal for at klage³⁸⁾.

Kirsten Mogensdatter og en anden kvinde *Inger Pedersdatter*, der boede hos Niels Smed i Gravene i Helsingborg, var torsdag d. 22. april

³⁶⁾ Udtrykket er ikke klart, men skal måske hentyde til, hvad han har sagt på Kullen, der lå nær ved Krapperup.

³⁷⁾ ihd. Bilag 5.

³⁸⁾ Helsingborg lens regnskab, jordebog og skattemandtal.

sammen i Helsingborg, hvor de så, at Mourids Podebusk sad i Albert Jørgensens bislag og drak. De gik ned i et andet stræde og købte brød, og der red Mourids Podebusk forbi dem selv tredie. På vejen gennem byen mødte rytterne borgeren *Peder Bøge*, der var på hjemvejen fra Gravene, og en av dem råbte til ham: »Av vejen, din skælm!« Peder Bøge gav sig til at løbe og krøb på hænder og fødder op ad en skråning, men en av karlene red hen og generede ham med sin hest. Mourids Podebusk råbte: »Hvor er den skælm?« Karlen svarede: »Her er han«, og Mourids Podebusk trak sin pampert³⁹⁾ og slog borgeren på højre arm og i hovedet, så han faldt omkuld og besvimed. Dette optrin bevidnedes av en anden borger Baltser Jensen, men affæren kom ikke til at spille nogen større rolle senere, for på herredstinget erkendte Mourids Podebusks fuldmægtig Peder Buck forholdet og tilbød at stille Peder Bøge tilfreds blandt andet ved at godtgøre ham hans udgifter til badskærløn, og dermed troede Mourids Podebusk, at den side av sagen var ude av verden.

Efter denne bedrift red han med sit følge ud av Helsingborg mod nord ad Krapperup til og red efter pigerne udenfor Povlskøb, idet han efter at have indhentet kvinderne red et slag ned mod en bæk, men kom tilbage, da pigerne var kommet noget bort fra denne landsby. Kirsten gik langs med et gærde, da Mourids Podebusk stødte hende omkuld med bagdelen av sin hest, og da hun kom op igen og sprang ind til gærdet, greb han hende fat i kjortelen. Hun kom løs, men da hun var kommet ned til bækken, sprang han av hesten og rykkede hende til sig over gærdet og sagde: »Dersom jeg ikke må ligge hos dig, da skal jeg skyde dig ihjel!« Han væltede hende omkuld på ryggen, og da hun vred sig om på siden, trådte han på hende og »knusede« hende og huggede hende med sporen, så blodet løb, og han lagde sig oven på hende, medens hun skreg og råbte højt, og da han ikke »kunne få mon⁴⁰⁾ med mig«, bad han sin karl gå til hende, og han bar sig ad ligesom sin hushond, blot huggede han hende ikke med sporen, men sagde: »Jeg får ingen mon med hende«, hvortil Mourids Podebusk svarede: »Jeg får selv at give mig til hende igen.« Han fortsatte da som før, men »der han ikke kunne få mon med mig, da stod han op og tog mine ben og lagde på hans axel, så mine klæder hængte ned til jorden over mit hovede, og sagde til mig, at jeg var vanskabt, og da slap jeg fra ham«. Derpå gik karlen løs på hende igen, og da heller ikke han kunne opnå noget, spyttede han ad hende og sagde, hun var vanskabt, »ligesom hans junker havde sagt tilforn«. Endelig forlod de hende, og hun slap væk. De rev ikke hendes

³⁹⁾ Sabelformet hugvåben.

⁴⁰⁾ gavn, fordel.

klæder itu, skønt hun havde dem over hovedet, »og ikke heller fik deres vilje med mig, som de havde villet«⁴¹).

Denne Kirsten Mogensdatters egen skildring blev bekræftet om ikke i alle, så dog i mange enkeltheder av en række vidner, der havde set mer eller mindre til begivenhederne, men hvorav ingen havde turdet gribe ind. *Peder og Laurids Jensen* fra Helsingør havde været på stranden mellem Helsingborg og Povlskøb og havde set, at en karl kom ridende og skilte to kvinder ad, der gik sammen på vejen, medens en anden rytter tog den ene kvinde ved hånden, men hun løb hen til den anden karl og sagde: »Hjælper mig eller beder for mig.« Siden var pigen på den anden side av gærdet, medens rytteren var på vejen udenfor. Tre fiskere fra Helsingborg *Laurids Ønevsen, Hans Pedersen og Jens Mogensen* havde den dag været ude at kaste kroge, og da de roede ind mod land og satte båden og gik hjemad mod byen, så de, at Mourids Podebusk holdt på en hest, medens en pige gik indenfor et gærde i en løkke, og en karl red udenfor gærdet på vejen. Disse tre blev borte for vidnerne nede ved bækken, og de vidste ikke, om det var Mourids Podebusk eller karlen, der blev borte med pigen. Fiskerne havde været temmelig langt borte fra gerningsstedet og havde måske derfor kun set lidt, eller også var de forsigtige folk. Men mere kunne *Sivert Knudsen* oplyse. Han havde været ude at så rug i en løkke for sin husbond Jacob Webber, og han så Mourids Podebusk komme ridende med to andre ryttere bag sig. Han greb en pige i armen, og hun ville nødigt med ham, men han holdt fast ved hende, så hun fulgtes noget med ham og hesten. Siden slap hun fra ham og kom over diget ind i løkken og ville være hos sædemanden, men da Mourids Podebusk red gennem leddet, vendte pigen sig om og gik ned mod bækken ved stendiget. Mourids Podebusk greb hende i armen og rykkede hende over diget til sig, og de blev sammen i en time, medens karlen red frem og tilbage, hvorpå Mourids Podebusk red ned til stranden, medens karlen var en halv time hos pigen. Kirstens ledsagerske *Inger Pedersdatter* berettede, at Mourids Podebusk gennede Kirsten med hesten, medens en anden karl red efter Inger, og da hun mente, at han ville »genne« hende, gik hun sin vej og fik følgeskab med Niels Svarrer et stykke, til han gik op ad lien. Hun hørte kun, at Kirsten råbte, at hun skulle bie.

Til bestyrkelse av disse vidnesbyrd d. 12. maj lod Anders Bille avholde en ny vidneafhøring på herredstinget d. 2. juni. Her berettede *Niels Lauridsen* — vistnok den ovennævnte Niels Svarrer — til hvem Anders Bille allerede d. 12. maj havde henvist, at han og rådmand Niels Povlsen kom ridende efter Mourids Podebusk ud av Helsingborg, da de et stykke

⁴¹) For at man ville erkende, at der virkelig forelå voldtægt eller forsøg derpå, skulle der være hørt råb om hjælp og være set blottet kød og revne klæder. Gårdsretten 1562 3/5 prgf. 15.

udenfor byen så to kvinder gå på vejen. Mourids Podebusk red hen til den ene av pigerne og snakkede med hende, medens de to borgere red ned til stranden. Pigen sprang over gærdet og gik langs med ageren, medens Mourids Podebusk red på vejen og talte til hende. Niels Lauridsen red hen til Mourids Podebusk og sagde: »Kommer, lader os ride«, men det svarede han ikke på. Han havde ikke set Mourids Podebusk av hesten, for han red strax bort, men han havde hørt, at Kirsten råbte indenfor gærdet til den anden pige og bad hende bie, og siden så han ikke Kirsten udenfor gærdet. På tinget d. 2. juni mødte *Henrik Gyldenstjerne*, gift med *Lisbeth Podebusk*, for sin svoger og spurgte Kirsten, om det var gået sådan til, som vidnet havde sagt. Ja, svarede Kirsten, altsammen, og hun havde ikke slået på diget og snakket med Mourids Podebusk. Dette må Henrik Gyldenstjerne formentlig have insinueret, men der kom ikke mere ud av det, for Anders Bille henviste Henrik Gyldenstjerne til, at hvis han ville have yderligere svar av Kirsten, måtte han stævne hende til forklaring. Det er forståeligt, at Anders Bille gerne ville have dette vidne avhørt, for det gjorde kun Mourids Podebusks sag værre, at han trods opfordring til at ride videre havde fortsat med at plage pigen med sin tilnærmelser.

Kirstens moder *Cecilie Nielsdatter* forklarede d. 12. maj, at Kirsten havde klaget til hende samme dag over sin slemme medfart. Kirsten var da også så mishandlet, at hun den næste dag lå til sengs, og da kom selvejerbonden *Mogens Bentsen* og tjenestekarlen *Hans Sørensen* ind i Mogens Rasmussens gård, hvor hun sad i sengen og berettede for dem om overfaldet, sådan som hun havde vidnet, og viste dem sit bryst, som Mourids Podebusk havde hugget med sporen. Dette vidnesbyrd avgaves av begge de to mænd⁴²⁾.

Kirsten havde altså, som loven krævede det, strax klaget over voldtægtsforsøget, og om lørdagen var hun så restitueret, at hun og hendes moder gik til Rosendal for at klage til Anders Bille, der som lensmand havde dem i forsvar, men han var på Gunnerstorp hos Jørgen Vind. Da Anders Bille kom hjem og hørte, hun havde opsøgt ham, sendte han dagen derpå — søndag — bud efter hende, og hun kom med sin moder og fremsatte sin klage og forklarede, at hun ikke havde kunnet komme med den til ham før, fordi hun ikke havde truffet ham hjemme om lørdagen. I overværelse av en stor forsamling gjorde Kirsten så rede for overfaldet. Til stede var hr. Anders Sinclair, jomfru Sofie Galt, biskoppen i Lunde stift dr. Mads Jensen Medelfar, Kirstens sognepræst hr. *Knud Hansen* i Allerum⁴³⁾ og hans nabopræst hr. *Peder Thomsen* i Krop⁴⁴⁾ og

⁴²⁾ Herredagsdombog nr. 30 f. 202 b. ff.

⁴³⁾ Han var født 1565 og var præst her fra 1591 i al fald til 1631. Cavallin anf. v.

⁴⁴⁾ Han førte tilnavnet Brock og skal have haft flere stridigheder med Anders Bille. ibd.

Marine, gift med præsten i Kvinge hr. *Oluf*⁴⁵⁾. Det har været slemt for den stakkels mishandlede pige overfor de mange fremmede mennesker at skulle gøre rede for overfaldet i alle dets detaljer, men det har hun gjort og vist dem sit sårede bryst, for herom har hr. Knud Hansen efter sin provst hr. *Hans Arnoldsen* i Helsingborgs befaling d. 24. maj skrevet en beretning, der i alle træk svarer til Kirstens vidnesbyrd på tinge, og den er tiltrådt av hr. Peder Thomsen. De to præster har også gjort nøje rede for Kirstens forklaring om, hvorfor hun ikke allerede om lørdagen kunne bringe sin klage frem for Anders Bille. Da præsternes erklæring ikke indeholder noget nyt til oplysning om overfaldet, må den være tilvejebragt for at støtte Anders Bille mod Mourids Podebusks beskyldning for at have truet Kirsten til at ændre sin fremstilling. På herredstinget spurgte Anders Bille udtrykkeligt Kirsten og Cecilie, om han havde haft bud til dem med trusel for at få dem til at klage, men der svarede de, at de selv først —forgæves— havde været Rosendal, og først derefter havde han haft bud efter dem. Yderligere henviste Anders Bille til, at de adelsfolk og præster, der havde overværet Kirstens forklaring på Rosendal om søndagen, kunne bekræfte, at han ikke havde truet hende, og at hun havde villet klage tidligere.

Anders Billes frygt for, hvad Mourids Podebusk kunne hitte på at gøre på herredstinget, viste sig at være ugrundet, for han mødte slet ikke, og da hans fuldmægtig blev spurgt, om han havde noget at svare til Kirstens og vidnernes fremstilling, sagde han blot, at der skulle svares i sagen, når Mourids Podebusk selv kom til stede. Dette skete aldrig.

Heller ikke førte Mourids Podebusk noget vidne for at bevise sin uskyld. Tværtimod. Anders Bille havde naturligt nok ønsket at få fat på de karle, der havde fulgtes med deres junker fra Helsingborg, og han gjorde da også forsøg herpå. I et brev⁴⁶⁾ av d. 21. maj til Christian Friis skrev han blandt andet: »kand ieg dig wenligen icke forholde, at ieg haffuer erfaret, at denne compaen Moridz Pudebuschis karll ved naffn Niels Poulsen, som med hannem war i den uforskantlig gierning, skall nu ride for Mouritz der oppe under den hallandsche fahne«, og han beder derfor kansleren tale med *Holger Rosenkrantz*⁴⁷⁾ om at anholde kumpanen og sende ham i jern ledsaget av to ryttere til Anders Bille,

⁴⁵⁾ Hun må have været gift med en kapellan, for sognepræst i Kvinge var 1594—1642 hr. *Claus Pedersen*, der 1601—41 gift med *Apollonia*. ibd.

⁴⁶⁾ Danske kanceli. Indk. br. 1623 ^{1/2}, Bilag 6.

⁴⁷⁾ Holger Rosenkrantz til Glimminge var 1620—25 lensmand på Laholm og 1621 ritmester ved den hallandske fane. — Der er en mulighed for, at Niels Poulsen har skullet føres som vidne i København, men ikke er blevet det, for i Helsingborg lensregnskab for 1624—25 står, at der er givet Einert Udrider rejsepeng til for-tæring i København »med den fange fra Mourids Podebusk«. Desværre mangler der bilag til denne post, og fangens navn findes ikke, så der kan være tale om en anden person.

der selv havde skrevet til Holger Rosenkrantz derom. Hvorvidt det er lykkedes Anders Bille at få fat i Niels Poulsen, kan ikke ses, men er det lykkedes, er han nok ikke sluppet helskindet fra sin andel i den affære, selv om han ikke er blevet ført som vidne under rettertingssagen.

På herredagen i København d. 9. juli 1624 behandlede så sagerne mod Mourids Podebusk for kongen og hele rigsrådet med undtagelse av Anders Bille, der optrådte som anklager sammen med Gabriel Kruse⁴⁸). Først fremlagde Gabriel Kruse sin del av anklagen, således som det er omtalt overfor side 8. Derefter tog Anders Bille fat, idet han fremlagde tingsvidnerne fra Luggude herredsting, hr. Knud Hansens erklæring og Mourids Podebusks brev av d. 28. april. Han procederede derpå først om brevet, som han mente »mig utilbørligen på min ære angriber« og gjorde rede for, hvordan det var gået til med Kirstens henvendelse på Rosendal og henviste til, at da han havde været bortrejst, kunne han ikke have »instigeret« Kirsten Mogensdatter til hendes klage. Anders Bille mente, at Mourids Podebusk for dette forhold burde straffes efter recessens kapitel 20, hvorefter han skulle dømmes som løgner.

Mourids Podebusk fremlagde dels en — udateret — beretning, dels tre skriftlige indlæg. I beretningen er han på fuldt tilbagetog med hensyn til sine beskyldninger mod Anders Bille, og den lyder i dombogens referat: »Eftersom jeg skulle have tilskrevet Anders Bille et brev, at han skulle have truet et kvindfolk til at skulle nu vidne på mig, hvilket, som jeg forstår, han skulle nu ville udtyde, at jeg skulle have givet ham dermed sag, at han det gjort skulle have, hvilket ingenlunde har været min mening, men alleneste har skrevet ham til i den mening, at han ville lade mig vide, om han var således til sinds at ville gøre, eftersom det var mig berettet, hvilket er ud av mit brev at erfare, idet jeg udav ham var begærendes, at han ville lade mig vide noget svar derpå. Jeg har ej heller, ved min gud, desværre, nogen tid læst brevet, men forset mig, idet jeg efter den andens beretning, og som han mig forskrevet har, har underskrevet. Har jeg mig der udi forset, da beder jeg eders kongelige majestæt for guds skyld ville mig dette nådig forlade«.

Den tarvelige undskyldning at vælte ansvaret over på skriveren, var i sig selv ganske værdiløs, da Mourids Podebusk jo faktisk havde underskrevet brevet, og dette var i hele sit indhold netop sådan, som Anders Bille havde opfattet det: en grov beskyldning, og selv om skriveren havde givet sin herre et neddæmpet referat, kunne hovedindholdet umuligt forsvinde, og det var jo da også skrevet efter hans herres ønske. Der kan ikke være tvivl om, at Mourids Podebusk løj.

Indlæggene er ikke mere værd. Med hensyn til »det klammeri« med præsten og bønderne i Landskrone, mente han ikke, at det kunne bevises,

⁴⁸) Herredagsdombog nr. 30 f. 202 b. ff.

at præsten havde klaget, eller at han selv havde givet årsag til striden. Bøndernes vidner stemte efter hans mening ikke overens, og han bad om respit til at stævne dem til landstinget, så han kunne bevise sin uskyld. — Spørgsmålet om, hvorvidt præsten havde klaget, var irrelevant, idet kongen gennem lensmanden havde rejst sagen, og Mourids Podebusk havde ikke i den måned, der var gået siden vidneafhøringen i Landskrone, gjort noget tilløb til at få disse vidnesbyrd omstødt.

Endnu spinklere er hans indlæg i voldtægtssagen: hendes beskyldning var usandfærdig, og hendes vidnesbyrd burde ikke komme ham til skade mod hans benægtelse. — Han havde haft rig lejlighed til på herredstinget at anfægte hendes vidnesbyrd, men det var ikke sket, og mod de fremkomne overensstemmende vidnesbyrd fra andre, som han heller ikke havde søgt omstødt, var hans benægtelse ganske værdiløs.

Endelig havde det ikke været hans hensigt at forulempe Anders Bille, men han ville blot have svar på sit brevs spørgsmål om, hvorvidt det, der var ham berettet, var rigtigt, — og så gentager han sin ovennævnte erklæring.

Anders Bille krævede ham straffet for voldtægt efter gårdsrettens 15. kapitel, der fastslog dødsstraf herfor, »efterdi det klarligen formeldes udi den jyske lovbogs fortale, at alle dommere og herredsfogeder skal sentere og dømme efter forskrevne jyske lovbog udi de lande, som den er brugelig, så og enhver dommer at dømme udi enhver provins og lande efter deres lov, hvor de ikke findes at være imod recessen, forordninger, håndfæstningen, gårdsretten og søretten.«⁴⁹⁾ Om Mourids Podebusk skulle stå til rette, fordi han huggede den Helsingborgborger samme tid foruden skel og brøde, indstilledes underdanigst til kongen.

Overfor Mourids Podebusks svage indlæg kunne dommens indhold ikke være tvivlsom, og den blev da også: »*Efterdi* vi befinder, at forskrevne Mourids Podebusk tvende gange er indgangen i forskrevne præsts hus og der gjort stor gewalt og overløst med sønderhug og anden utilbørlighed, desligeste overfaldet præsten og ham såret, slagen og ilde medfaret uden al skyld og brøde, . . . da skal Mourids Podebusk stå samme præst til rette for vold og hærværk, så og ham erstatte al hvis skade, han ham gjort har, dernæst *efterdi* det befindes, at forskrevne Mourids Podebusk den pige, som han er beskyldt for, ikke alene har overfaldet, men og det sin karl sådant at gøre ham befalet, og pigens skrig og råb er hørt, dertil med hans voldsomme forsæt også med slagen, støden og såren efter hendes beskyldning bekræftes og forskrevne Mourids Podebusk sliig mishandling således modvilligen (∴: mod hendes vilje) har øvet og bedrevet, da [skal] Mourids Podebusk inden sex uger rømme alle vore lande, riger og fyrstendømmer og derudinden sin livstid ikke

⁴⁹⁾ Efter skånske lov kapitel 218 skulle voldtægtsmanden bøde 40 mark til sagsøgeren og 40 til kongen.

mere lade sig befinde, sammeledes skal han derforuden indgive i Helsingborg hospital 1000 rdl.⁵⁰⁾ og pigen 200 rdl., desligeste skal han tilfredsstille Peder Bøge i Helsingborg, han overfaldet har. Belangendes den skælden Mourids Podebusk i sin missiv til hr. Anders Bille har tilskrevet, da efterdi han sig derudi her for retten har undskyldt og sådant avbedt, har hr. Anders Bille ham det efterladt.«

Mourids Podebusk undgik at blive dømt som løgner ved sin undskyldning, og han slap med livet i behold, men ellers var dommen ødelæggende for ham, idet landsforvisningen også betød hans udstødelse av det gode selskab, en social deklassering. Bøden og erstatningen er store, vel værdien av en snes tønner hartkorn, men da han var en rig mand, der i 1625 taxeredes for 1100 tdr. htk. til rostjeneste, er han jo kommet over det. Mærkeligt nok har dommen ikke fastsat nogen erstatning til den sårede bonde i Landskrone, skønt Gabriel Kruse havde krævet det, og skønt Kirsten ikke havde krævet den erstatning, som *hun* fik.

Når Mourids Podebusk ikke mistede livet, som gårdsretten krævede det, har domstolen været mildere end loven, og det *kan* være, fordi voldtægten ikke fuldbyrdedes, men måske ligger der heri, at da forbrydelsen hverken var sket i kongens gård eller et sted, hvor kongen opholdt sig, eller på en adelsgård, men på åben landevej, kunne det måske være tvivlsomt, om den kunne falde ind under gårdsretten. Snarest har man dog måske lov til at antage, at rettertinget, hvor hård den av det idømte straf end var, har kviet sig ved at henrette en adelsmand for overfald på en bondepige. Dog, hverken dengang eller senere gik domstolene altid frem efter lovens strængeste bogstav.

*

Allerede inden herredagen var avsluttet, viste følgerne av dommen over Mourids Podebusk sig. Fru *Dorte von Buchwald*⁵¹⁾ krævede ham d. 15. juli for 2820 rdl. in specie og 7 % rente, som skulle have været betalt på sidste Kieler omslag, men ikke var blevet det. Han var derfor blevet manet til at holde et ærligt indlager⁵²⁾, indtil betalingen var sket, men heller ikke dette havde han gjort. Trods et løfte på herredagen 1623 havde han intet betalt, og hun krævede derfor noget av hans gods udlagt som betaling. Til støtte herfor fremlagde hun et brev fra Mourids Podebusk, udstedt d. 27. februar 1623, hvori han erkendte gælden og renten og lovede at betale til næste herredag. Når Dorte v. Buchwald nu rejste

⁵⁰⁾ Ikke, som jeg ved en trykfejl har skrevet i »Herremand og fæstebonde« s. 395. 11000 rdl.

⁵¹⁾ Hun var siden 1618 enke efter *Otto Rantzau* til Schinkel og døde 1638. Danmarks Adels Aarbog 1913.

⁵²⁾ Husarrest på æresord.

sagen, var det fordi hun ville have betaling eller et nyt brev, før han forlod landet, og hans fuldmægtig lovede brev og segl, og at hun skulle blive tilfredsstillet med jordegods. Dommen fastslog, at Mourids Podebusk var pligtig til at betale det krævede beløb og bestemte, at han ikke måtte afhænde noget av sit gods, førend fru Dorte v. Buchwald var blevet tilfredsstillet⁵³).

I sammenhæng med denne sag må det formentlig ses, at da Mourids Podebusk, inden han forlod landet, søgte om tilladelse til at sælge av sit gods, skønt han ikke var fyldt 25 år, bevilgedes det ham på betingelse av, at han først skulle betale det, han var dømt til at yde og tilfredsstille sine kreditorer, men da han som nævnt endnu året efter taxeredes til 1100 tdr. htk., har han ikke strax realiseret sine godser, og i al fald besad han endnu ved sin død hovedgården Skedal i Halland⁵⁴).

Mourids Podebusk drog til Tyskland og gik i kejserlig tjeneste, hvor han blev oberst⁵⁵). Sandsynligvis har han kunnet købe eller hverve et regiment og derved fået titlen. Hans forhold i Tyskland kendes ikke, udover at han i 1631 blev gift med *Marie Margrethe von Hatzfeldt-Wildenberg*, med hvem han havde et barn, der døde tidligt.

Medens han var i udlandet, varetog hans svoger Henrik Gyldenstjerne hans interesser og styrede hans gods, og i 1626 forbødes det denne at sende penge til ham, før hans søster Vibeke Podebusk, gift med Otte Lindenow til Børreby, havde fået 900 rdl., som hun havde til gode hos broderen⁵⁶). Da hans moder fru Sofie Ulfstand døde i august 1625, skulle der skiftes efter hende i februar 1627, og *Jørgen Vind* fik ordre til at varetage hans interesser på skiftet⁵⁷). Dette gav anledning til stridigheder mellem hendes børn, og *Laxmand Gyldenstjerne* og *Palle Rosenkrantz* fik ordre til at gøre ende på striden på et møde i København, hvor parterne var til stede, og han fik lov til at komme hjem i kort tid i denne anledning⁵⁸). *Måske* har han under dette besøg opnået en benådning, for d. 19. august 1628 blev han sammen med andre adelsmænd indbudt til barselgilde hos kongen i anledning av hans datter Marie Catharines dåb d. 24. august⁵⁹). Sandsynligvis er forklaringen nu en anden, nemlig at skriveren i kancelliet har været så optaget av Mourids Podebusks brogede affærer, at han er kommet til at sætte ham ind på listen over dåbsgæsterne i stedet for hans broder Henrik, der ikke findes på den, og som jo, trods sine svagheder, ikke var kompromitteret. Det må anses for udelukket, at Mourids Podebusk har været i Danmark, da indbydelserne ud-

⁵³) Herredagsdomsog nr. 30 1624 17/7.

⁵⁴) Kanc. brevb. 1624 21/7.

⁵⁵) Dette fremgår av Thisets stamtavle i adelsårbogen, men der er ingen henvisning til kilden for denne oplysning.

⁵⁶) Kanc. brevb. 1626 4/3.

⁵⁷) ibd. 1627 23/1, 11/2.

⁵⁸) ibd. 1628 1/1, 10/1, 26/5.

⁵⁹) ibd. n. d.

gik d. 19. august, for d. 26. maj kunne han kun være 14 dage i landet, fordi hans bestilling andetsteds, formentlig hans kejserlige officersstilling, krævede hans nærværelse i udlandet. Det ville dog også være for mærkeligt, om han med denne dom bag sig kunne komme til hove.

Der er intet spor av nogen benådning, men han må have fået tilladelse til at vende hjem på kortere besøg, for han var i Danmark d. 6. juli 1633, da han medunderskrev sin broder Henriks morgengavebrev til hustruen Maria v. Einsideln⁶⁰).

Striden om arven efter hans moder fru Sofie Ulfstand var langvarig, og endnu i 1629 var den ikke avgjort, fordi Mourids Podebusk krævede dækning for udgifter til sit bryllup, således som hans sødskende havde fået⁶¹). Hans pengesager synes i det hele taget at have været i uorden, for i 1634 henvendte *Hendrik Herman von Øynhausen* sig til kongen for at få 1000 ungerske dukater, som hans avdøde broder oberst Maurits Herman von Øynhausen havde lånt Mourids Podebusk mod en obligation. Han havde flere gange forgæves krævet pengene, og kongen gav derfor Mourids Podebusk ordre til uden ophold at betale beløbet, da pengene var forstrakt ham til stor nytte⁶²).

I det hele taget var han ikke nem at få penge ud av. To hamburgske købmænd lånte ham i 1634 1100 rdl., og han udstedte d. 6. september en obligation til *Thomas Bilderbeck* og *Christoffer Fougett* på beløbet med løfte om, at hans søster fru Vibeke skulle betale pengene for ham på næste Kieler omslag. Det skete imidlertid ikke, og købmændene må have indset, at fordringen var av tvivlsom værdi, for d. 14. maj 1635 avhændede de den for 900 rdl. og $\frac{1}{2}$ tønne smør til en købmand på Christianshavn *Hans Jensen*. Måske har han regnet med lettere at kunne få pengene ind her i landet, hvor Mourids Podebusk havde fast ejendom, men han blev skuffet, for da han søgte at få indførsel i tre gårde i Øster herred på Bornholm, fremlagde fru Vibeke Podebusks fuldmægtig Hercules Hansen dels et skøde, hvorved Mourids Podebusk avhændede Lensgaard og to andre gårde til sin søster Vibeke, dels en forpagtningskontrakt, hvorefter han selv skulle nyde gårdenes indkomster i nogle år. Ved Øster herreds dom fik Hans Jensen ganske vist ret til indførsel i gårdene, men da sagen appelleredes til Bornholms landsting, gik det galt for ham. Først druknede hans broder på vejen til Bornholm og tog herredstingsdommen med sig i dybet, dernæst, da sagen efter udsættelse kom for, nægtede landsdommeren Mads Kofod ham indførslen, fordi der forelå skøde til fru Vibeke, og fordi et kongebrev av d. 1. maj 1630 beslaglagde alt hamburgsk gods i Danmark og forbød danske at betale gæld til Hamburgere, ligesom et senere kongebrev av d. 18. marts 1637

⁶⁰) ibd. n. d.

⁶¹) ibd. 1629 ¹⁰/1.

⁶²) ibd. 1634 ²⁶/7.

forbød Hamburgere at drive deres næring i Danmark. Denne dom av d. 25. oktober 1638 appellerede Hans Jensen til herredagen, men en rettertingsdom av d. 4. maj 1639 stadfæstede landstingsdommen, fordi den hvilede på et adeligt skøde og på kongelige mandater. Hans Jensen måtte oven i købet give Mads Kofod 10 rdl. i kost og tæring og blev iøvrigt henvist til at søge sin betaling gennem lov og ret. Da Mourids Podebusk var død, og hans arvinger havde fragået arv og gæld, har Hans Jensen næppe fået noget ud av den forretning⁶³).

Efter dette forstår man, at da Henrik Podebusk fra sin søster fru Vibeke fik et brev, som hun havde modtaget d. 16. februar 1637, og hvorav det fremgik, at deres broder Mourids var død, så udstedte han omgående d. 18. februar et brev om, at han fragik arv og gæld efter broderen, og dette brev lod han læse på Viborg landsting⁶⁴).

Dermed var han nu alligevel ikke færdig med sin vidtløftige broder, for en skønne dag fik han og hans sødskende en henvendelse fra deres svigerinde fru Marie Hatzfeldt-Wildenberg. I 1631 havde Mourids Podebusk med sin broders og sine svogres samtykke udstedt et morgengavebrev til hende, hvorefter hun skulle have Skedal, så længe hun var enke, og hvis hun giftede sig igen, skulle hans sødskende have gården mod at udbetale hende 2000 rdl. Hun ville nu, da hun intet andet havde at leve av, nyde gården efter brevs ordlyd, men Henrik Podebusk og hans svogre svarede hende, at de ikke kunne erindre noget sådant brev, og de henviste hende til lov og ret. Hun klagede til kongen og fremsendte en notarialkopi av morgengavebrevet, og kongen skrev da til Mourids Podebusks arvinger, at det ikke syntes kristeligt at henvise hende til proces, men det ville være sømmeligere at komme overens med hende, og kongen bad dem derfor så vidt muligt forliges med hende, for hun var en fattig erke. Det er ikke sandsynligt, at en så stridbar mand som Henrik Podebusk har fulgt denne venlige henstilling, men mere har ikke kunnet findes om sagen⁶⁵).

*

Grove voldsmænd, der handler ganske hensynsløst mod deres medmennesker, vil findes til alle tider, og i en tid, hvor hemningerne var færre, drikkeriet stærkere og omgangen mellem mennesker ofte præget av hårdhed og selvhævdelse, vil sådanne personers brutale tendenser lettere end senere få frit løb og blive til stor skade for deres omgivelser. Gennemgår man et blot nogenlunde stort antal tingbøger fra denne tid, vil man blandt alle samfundsklasser møde folk av hans type, men bort-

⁶³) Herredagsdombog nr. 41 f. 408 b. 1639 ⁴/₅.

⁶⁴) Viborg landstings dombog 1637 C. f. 94.

⁶⁵) Kanc. brevb. 1638 ¹⁹/₇.

set fra en åbenbart sindssyg person som Sivert Rindskat til Herningsholm⁶⁶) har han nok været ret enestående indenfor tidens danske adel. Det, som gør, at han er værd at beskæftige sig med, er det lys, som hans sager kaster over tidens reaktion overfor en adelig voldsmand.

Det virker uhyggeligt, at bortset fra Kirsten Mogensdatter har ingen av de mange mennesker, han har overfaldet og mishandlet, turdet klage. Deis har de frygtet hans hævn, dels har deres tillid til øvrighedens evne til at yde dem beskyttelse åbenbart været meget ringe. Det er særlig grelt hos folkene i Christiansstad len, som end ikke ville følge lensmandens opfordring til at træde frem med deres klager, men heller ikke præsten i Landskrone, der dog måtte formode, at han ville få sin biskops og sine standsfællers støtte, har turdet anklage Mourids Podebusk. Her må man også undre sig over, at lensmanden Gabriel Kruse ikke strax tog affære, for han kunne ikke være uvidende om, hvad der var foregået i den lille by, hvori han havde sit sæde. Ganske vist var han i februar og i april 1624 i nogen tid fraværende fra sit len i kongens tjeneste, men der havde dog nok været tid for ham til at tage sig av sagen, hvis han havde villet⁶⁷).

Et langt bedre indtryk får man av Anders Bille, der både har søgt at få bund i den mugne sag med drabet og strax har taget sig av den overfaldne pige. Den personlige vrede, han følte over Mourids Podebusks uforskammede brev, har nok forøget hans energi, men han var begyndt på sin aktion, inden han fik brevet, og har fortsat den, hvad der dog var hans selvfølgeligelige embedspligt, skønt han har følt sig personligt truet av voldsmanden og hans kumpaner.

Her står man overfor det andet interessante træk ved sagen: når det kom kongen og kansleren for øre, at en mand, adelig eller ej, begik en forbrydelse, så skulle sagen forfølges. Ikke alene blev der rejst anklage i voldtægtssagen, men man fik også fat på overfaldet i Landskrone og søgte, ganske vist uden held, at få noget at vide om Mourids Podebusks andre skarnsstreger.

Endelig fastslog dommen, hvordan man indenfor adelens kreds, og det var jo dens betydeligste mænd, der sad i rettertinget, så på en standsfælle, der groft havde forbrudt sig. Det kan måske forbavse, at man ikke fulgte gårdsrettens bestemmelser efter bogstaven, da voldtægten synes særlig infam, og da Mourids Podebusk gjorde en ynkelig figur i retten, men vel kun den, der har været til stede og har haft den tids indstilling overfor voldshandlinger, kan helt avgøre, om mildhed har været på sin plads. Også en senere tid kan være tilbøjelig til at give en ung forbryder en rimelig chance for at rette sig, og Mourids Podebusk var kun et par og tyve år.

⁶⁶) Jyske Samlinger 2. R. II s. 145 ff., III s. 195 ff.

⁶⁷) Kanc. brev. 1624 ^{30/1}, ^{13/4}.

Da der ikke findes nogen kongelig benådning, så han har kunnet vende tilbage for alvor, er hans ophold her i anledning af skiftet efter moderen og broderens bryllup formentlig kun af midlertidig karakter, og i al fald forløb resten av hans liv i Tyskland.

Hovedindtrykket bliver, at der har hersket en uhyggelig angst hos jævne folk for at komme i strid med en adelig voldsmand, men når regeringen fik viden om hans færd, blev der grebet ind til bunds, og hans standsfæller tog håndfast på ham.